

Justiția în interesul copilului – perspectivele și experiențele copiilor și ale specialiștilor

Rezumat

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene prevede drepturi care au o relevanță deosebită pentru drepturile copilului în cadrul procedurilor judiciare. Cele mai importante dintre acestea cuprind: demnitatea umană (articolul 1); interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (articolul 4); dreptul la libertate și la siguranță (articolul 6); respectarea vieții private și de familie (articolul 7); protecția datelor cu caracter personal (articolul 8); nediscriminarea (articolul 21); drepturile copilului (articolul 24) și dreptul la o cale de atac eficientă (articolul 47).

Participarea efectivă a copiilor la procedurile judiciare este vitală pentru îmbunătățirea modului de operare a justiției. Instrumentele europene și internaționale pentru drepturile omului recunosc importanța participării copiilor. În temeiul acestora, toate statele membre ale Uniunii Europene (UE) au obligația de a se asigura că interesele superioare ale copiilor sunt considerate prioritare în cadrul oricărei acțiuni care îi afectează. Cu toate acestea, tratamentul aplicat copiilor în sistemele de justiție de pe teritoriul UE rămâne în continuare o preocupare.

Comisia Europeană a sprijinit eforturi menite să facă justiția să funcționeze mai mult în interesul copilului în mai multe modalități. Aceasta a priorizat justiția în interesul copilului în cadrul Agendei UE privind drepturile copilului (2011-2014), care a prezentat diverse propuneri referitoare la consolidarea garanțiilor procedurale relevante, la efectuarea de cercetări pertinente cu privire la legislația și

politicile din cele 28 state membre ale UE, precum și la sprijinirea statelor membre ale UE în demersul de îmbunătățire a protecției. Ca urmare a raportului elaborat în 2015 de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA) cu privire la justiția în interesul copilului, Comisia a emis o sinteză politică privind implicarea copiilor în procedurile judiciare penale, civile și administrative în cele 28 de state membre ale UE. Comisia s-a angajat, de asemenea, să publice *Orientările Consiliului European privind justiția în interesul copilului*, adoptate în anul 2010, care promovează drepturile copilului de a fi ascultat, de a fi protejat și de a nu fi discriminat, precum și principiul intereselor superioare ale copilului.

În colaborare cu Comisia Europeană, FRA a cules și a analizat date pentru a determina în ce măsură aceste drepturi sunt respectate în practică. FRA a realizat acest lucru prin interviuri cu specialiști și copii care au fost implicați în proceduri judiciare. Primul raport al FRA cu privire la cercetările efectuate în 2015 s-a axat pe perspectiva specialiștilor.

Prezentul rezumat prezintă constatările principale ale celui de al doilea raport. Raportul respectiv se concentrează pe perspectivele copiilor, prezentând punctele lor de vedere cu privire la factori care împiedică participarea lor deplină, precum și cu privire la eforturile care îi pot sprijini să depășească astfel de bariere. Ca și primul raport, acesta subliniază că mai este un drum lung de parcurs pentru ca justiția să funcționeze într-adevăr în interesul copilului pe tot cuprinsul UE.

Colectarea și sfera de cuprindere a datelor

În cadrul Agendei UE pentru drepturile copilului elaborată de Comisia Europeană, s-a subliniat faptul că lipsa de date fiabile și comparabile obstrucționează dezvoltarea și aplicarea unor politici bazate pe dovezi. În vederea soluționării acestei probleme, Comisia Europeană și FRA au realizat un bilanț al cercetărilor deja efectuate în domeniu. Procesul coordonat și sistematic de culegere a datelor a inclus indicatorii privind drepturile copilului elaborați de FRA în 2010 și detaliați în 2012 în materie de dreptul familiei. Indicatorii sunt în conformitate cu modelul bazat pe drepturi – elaborat de Înaltul Comisar al ONU pentru drepturile omului (Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului) – și care este conceput să măsoare:

- angajamentele purtătorilor de obligații (indicatori structurali);
- eforturile depuse pentru a atinge aceste standarde (indicatori de proces);
- rezultatele (indicatori de rezultat).

FRA a efectuat, de asemenea, o anchetă pe teren, pe bază de interviuri, în 10 state membre ale UE, selectate astfel încât să reflecte diversitatea sistemelor judiciare și diferitele practici referitoare la implicarea copiilor în justiție, și anume: Bulgaria, Croația, Estonia, Finlanda, Franța, Germania, Polonia, România, Spania și Regatul Unit.

Prima parte a activității desfășurate de FRA, prezentată într-un raport principal și într-un rezumat, s-a concentrat pe punctele de vedere ale specialiștilor. Raportul *Justiția în interesul copilului: perspectivele și experiențele specialiștilor privind participarea copiilor la procedurile judiciare civile și penale în 10 state membre ale UE* s-a bazat pe răspunsuri din partea a 570 de judecători, procurori, avocați, membri ai personalului auxiliar din cadrul instanțelor, psihologi, asistenți sociali și polițiști care intră zilnic în contact cu copiii care participă la proceduri penale și civile.

Partea a doua se axează pe punctele de vedere ale copiilor. Aceasta este bazată pe răspunsurile a 392 de copii implicați în proceduri în calitate de victime, de martori sau de părți, cu accent pe abuzul sexual, pe violența domestică și pe cazurile de neglijență și de custodie. Cercetările efectuate nu au inclus copii suspecți sau acuzați în cadrul unor proceduri penale.

Această activitate contribuie la completarea indicatorilor de proces și de rezultat cu date calitative pentru nouă din cele 10 state membre ale UE care au fost analizate. Opiniile FRA cu privire la justiția în interesul copilului, redate în prezentul rezumat, sunt bazate pe o analiză combinată a interviurilor acordate de specialiști și de copii.

Aceste cercetări fac parte din activitatea mai complexă desfășurată de FRA cu privire la drepturile copilului, un domeniu tematic de bază. Activitatea respectivă este prevăzută în cadrul multiannual FRA și se reflectă în dezvoltarea de indicatori privind drepturile copilului și în culegerea de date referitoare la copiii aflați în situații de o vulnerabilitate deosebită – copii supuși traficului de persoane și copii separați, solicitanți de azil, experiențele trăite de femei în ceea ce privește violența în copilărie, precum și violența împotriva copiilor cu dizabilități. Aceasta este legată, de asemenea, de activitatea desfășurată de FRA în ceea ce privește accesul la justiție și sprijinul oferit victimelor.

În paralel, Comisia Europeană a cules date și informații statistice din toate statele membre ale UE, acolo unde au fost disponibile, cu privire la implicarea copiilor în procedurile judiciare civile, administrative și penale. Datele vizează legislația și politicile relevante adoptate începând cu 1 iunie 2012. O sinteză politică elaborată cu scopul de a extrage esențialul din aceste cercetări a fost publicată în 2015 și a cuprins, de asemenea, recomandări pentru statele membre.

Principalele constatări și recomandări bazate pe dovezi

Introducerea de măsuri specifice pentru a face ca procedurile judiciare să funcționeze mai bine în interesul copilului facilitează accesul copiilor la justiție, precum și participarea lor efectivă la procedurile judiciare, contribuind astfel la evitarea îngrădirii sau a încălcării drepturilor copiilor implicați în astfel de proceduri.

În răspunsurile lor, specialiștii au subliniat nevoia de standarde clare și consecvente pentru toți specialiștii implicați, precum și de monitorizare sistematică a aplicării lor. Cercetările efectuate care au implicat copii vin în sprijinul acestei concluzii. Din perspectiva copiilor, comportamentul specialiștilor este esențial pentru a face ca procedurile să se desfășoare în interesul copilului, iar copiii să se simtă în siguranță și confortabil. Atunci când copiii simt că specialiștii îi tratează cu respect, sunt deschiși și prietenoși, îi ascultă și le iau părerile în serios, este mai probabil să declare că au fost tratați corect și că li s-au respectat interesele superioare. De asemenea, este mai probabil ca specialiștii al căror comportament este evaluat și pozitiv de către copii să folosească locații de audiere adaptate pentru copii și să ofere informații potrivite vârstei copiilor și adaptate lor. Importanța asociată modului în care specialiștii îi tratează pe copii evidențiază nevoia de ghiduri practice clare și de formare pentru toți specialiștii care intră în contact cu copiii.

Intervievator: „Și care crezi că este cel mai important lucru de făcut pentru a asigura condiții adaptate copilului?”

Copil: „Oamenii care țin interviurile. Cred că ei sunt cei mai importanți – ar trebui să fie calmi și prietenoși. Asta e cel mai important.” (Polonia, băiat, 16 ani, victimă, caz de violență domestică)

De asemenea, pentru copii contează foarte mult să participe. La fel ca specialiștii, copiii au subliniat că au nevoie de informații și de sprijin pe parcursul procedurii, precum și de garanții procedurale bine puse în aplicare, pentru a putea participa efectiv. Copiii și specialiștii au mai furnizat FRA sugestii concrete referitoare la modul de a face ca procedurile să funcționeze mai bine în interesul copilului și au identificat o serie de practici promițătoare – o parte dintre ele fiind prezentate atât în prezentul rezumat, cât și în rapoartele principale.

Opinia FRA 1

Statele membre ale UE trebuie să se asigure că sistemele de justiție funcționează în interesul copilului și că drepturile copilului sunt respectate, indiferent de locul și de modul în care copiii intră în contact cu sistemul de justiție. Prin urmare, statele membre ar trebui să ia în considerare evaluarea sistemelor de justiție proprii, în vederea identificării politicilor și a practicilor care împiedică funcționarea procedurilor penale și civile în interesul copilului. În cadrul evaluării lor, statele membre ar trebui să țină seama de cercetările relevante realizate de Comisia Europeană și de FRA, inclusiv de recomandările prevăzute în sinteza politică a Comisiei privind implicarea copiilor în procedurile judiciare penale, civile și administrative. Statele membre ar trebui să elaboreze astfel un plan de lucru, luând în considerare practicile promițătoare ale altor state membre care pot fi partajate între actorii naționali și regionali la nivelul UE. Statele membre și, după caz, UE ar trebui să ia în considerare promovarea conștientizării cu privire la justiția în interesul copilului în rândul părților interesate.

Dreptul de a fi ascultat

Dreptul de a fi ascultat și de a exprima opinii personale este esențial pentru o participare efectivă în cadrul procedurilor judiciare. Acesta este un drept garantat copiilor de către UE, Consiliul Europei și ONU.

Instituirea unor garanții procedurale pentru a asigura participarea copilului

Deși legislația UE acordă drepturi și garanții specifice copiilor care devin victime ale infracțiunilor, precum și garanții minime pentru copiii care sunt martori la anumite infracțiuni, lipsesc garanții echivalente pentru copiii implicați în proceduri civile. În mod similar, legislația UE nu oferă garanții pentru copiii martori la infracțiuni care nu sunt vizate de legislația tematică – precum legislația referitoare la traficul de persoane și la exploatarea sexuală. Mai multe instrumente internaționale, inclusiv Convenția europeană privind exercitarea drepturilor copiilor a Consiliului Europei, impun, într-adevăr, unele obligații în astfel de cazuri.

Garanțiile procedurale pentru victimele-copii iau multe forme. De exemplu, Directiva privind combaterea traficului de persoane (2011/36/UE), Directiva privind combaterea abuzului sexual asupra copiilor, a exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile (2011/93/UE) și recenta Directivă privind drepturile victimelor (2012/29/UE) cuprind următoarele: audierile victimelor-copii au un număr limitat, se desfășoară în incinte special concepute și sunt efectuate de specialiști care au beneficiat de o formare profesională în acest scop – dacă este posibil, de aceeași persoană; se evită contactul vizual dintre copil și autorul infracțiunii; copiii nu trebuie să se înfățișeze în instanță în persoană, fiind, în schimb, audiați prin intermediul tehnologiilor de comunicații sau prin folosirea de înregistrări pe suport audiovizual ale audierilor, utilizate drept probe; nu se permite accesul publicului la audieri; copiii sunt însoțiți de un reprezentant legal sau de un adult ales de ei.

Atât specialiștii, cât și copiii consideră că aceste garanții procedurale sunt vitale. Specialiștii subliniază faptul că aceste garanții reduc stresul copiilor, facilitează participarea lor în cadrul procedurilor judiciare și contribuie la evitarea victimizării secundare. Mai mult, specialiști din toate cele 10 state membre studiate au dat exemple menite să ilustreze faptul că, dacă nu se pun în aplicare astfel de garanții, atât procedurile, cât și copiii sunt afectați în mod negativ. Copiii sunt de acord că aceste garanții reduc stresul de care suferă când depun mărturie și îi ajută să participe din proprie inițiativă; garanțiile care nu sunt puse în aplicare în mod sistematic pot reprezenta o sursă majoră de teamă și de anxietate.

„N-ar trebui să chinuie copilul să spună povestea de atâtea ori... E foarte chinuitor... ci să o spună o singură dată, mă gândesc, de exemplu... direct psihologului care să o spună mai departe unui anchetator, să o spună cuiva, care să transmită mărturia judecătorului, iar copilul să nu mai fie chemat din nou. Și, în cel mai rău caz, [copilul să-i spună] judecătorului... dar nu în instanță.” (Bulgaria, fată, 14 ani, victimă, caz de abuz sexual)

Mai exact, copiii apreciază atunci când nu trebuie să depună mărturie de față cu acuzatul sau cu familiile sau prietenii lor sau, când acest lucru nu este posibil, copiii preferă să existe ecrane care să îi ferească de contactul vizual. Se simt stresați când trebuie să depună mărturie de mai multe ori, în fața mai multor persoane și în medii neadaptate nevoilor lor. De obicei, copiii preferă să fie prezente cât mai puține persoane la audieri și vor să fie informați cu privire la rolurile pe care cei prezenți le au în cadrul audierii. Pentru unii copii implicați în proceduri penale, este foarte important să poată lua o decizie informată cu privire la garanțiile procedurale disponibile, fiind conștienți de posibilele consecințe care decurg din alegerea anumitor măsuri în loc de altele. De asemenea, copiii apreciază atunci când pot alege ei sexul

specialiștilor care desfășoară audierea sau când pot alege dacă și când vor să fie însoțiți de o persoană în care au încredere – și, câteodată, preferă să fie singuri cu specialiștii care desfășoară audierile.

„Aș prefera să se desfășoare [examinarea încrucișată] în spatele ecranului pentru că este mai bine să vorbești față în față decât prin conexiune [video]... Discutam despre asta și eu puneam întrebări, «Dacă sunt după ecran cine va putea să mă vadă?» și ei au spus că doar juriul, și judecătorul, și persoanele care îmi pun întrebări mă vor putea vedea. Așa că, în loc de legătura video, am ales asta.” (Regatul Unit, fată, 17 ani, victimă, caz de abuz sexual)

Legile din majoritatea statelor membre prevăd garanții procedurale pentru procedurile penale, cum ar fi adaptarea fizică a mediului în care se desfășoară audierile și contactul controlat cu celelalte părți, în special cu acuzatul. În general, dispozițiile penale sunt mai detaliate decât cele civile în ceea ce privește autoritatea responsabilă de audierea copilului, mediul în care este audiat, precum și în ceea ce privește cantitatea informațiilor furnizate copilului. Dispozițiile civile sunt mai fragmentate: în funcție de tipul de cauză, audierea copilului poate fi obligatorie, opțională sau complet nereglementată. Se sugerează frecvent să se aibă în vedere medierea ca soluție alternativă la procedura civilă.

Specialiștii au recomandat punerea în aplicare de garanții procedurale pentru toți copiii, atât în procedurile penale, cât și în cele civile. În mod similar, copiii care sunt implicați în proceduri atât penale, cât și civile și – precum cazurile de custodie legate de cazurile de violență domestică – se plâng de faptul că garanțiile procedurale disponibile în procedurile penale nu sunt disponibile și în procedurile civile. Aceasta include, de exemplu, posibilitatea de a evita orice fel de contact cu acuzații, care pot fi chiar părinții copiilor.

Opinia FRA 2

Statele membre ale UE ar trebui să se asigure că garanțiile procedurale joacă un rol hotărâtor în participarea copiilor la procedurile judiciare și le protejează efectiv dreptul de a fi ascultați. Aceasta include abordarea lacunelor din cadrele juridice penale ale țărilor care nu dispun de garanții, în special în ceea ce îi privește pe copiii care sunt martori. Garanții asemănătoare celor disponibile în cadrul procedurilor penale ar trebui introduse în cadrul procedurilor civile – cu o atenție deosebită acordată copiilor implicați în mai multe proceduri, cum ar fi cazurile de custodie legate de cazuri de violență domestică. Mai mult, statele membre ar trebui să ia în considerare folosirea mai frecventă a unor versiuni de mediere adaptate copilului.

Opinia FRA 3

Statele membre ale UE ar trebui să efectueze înregistrări video ale audierilor, inclusiv ale audierilor prealabile procesului, și să se asigure de admisibilitatea înregistrărilor drept probe, pentru a evita repetările inutile, inclusiv în cursul procesului. Statele membre ar trebui să folosească înregistrările video drept practică standard în procedurile penale și ca opțiune în procedurile civile. Secțiile de poliție, clădirile instanțelor de judecată, precum și alte spații unde au loc audierile ar trebui să fie dotate cu echipamente de înregistrare funcționale, iar specialiștii ar trebui să fie instruiți în vederea utilizării acestora.

Opinia FRA 4

Statele membre ale UE ar trebui să se asigure că toți actorii implicați iau în considerare în mod corespunzător interesele superioare ale copilului atunci când decid persoanele care ar trebui să fie prezente în timpul audierilor. Specialiștii ar trebui să îi consulte pe copii întrebându-i dacă sunt de acord cu prezența persoanelor la audiere și, în caz afirmativ, cu privire la momentul și identitatea celor prezenți. Aceasta include prezența persoanelor de sprijin, precum asistenții sociali și adulții în care copilul are încredere, cum ar fi părinții, asistenții maternali și îngrijitorii.

Maturitatea copilului

Evaluarea maturității

Maturitatea copilului este esențială pentru a se putea stabili în ce măsură acesta ar trebui să participe la proceduri judiciare. Specialiștii intervievați declară că evaluările maturității se bazează, în mare parte, pe opiniile judecătorilor sau sunt determinate de grupa de vârstă, fără a se utiliza un set clar de criterii. Metode precum metoda „Gillick” de evaluare a competențelor în Regatul Unit nu sunt folosite în mod consecvent la nivel internațional. În plus, mulți specialiști subestimează cunoștințele copiilor și capacitatea lor de înțelegere, întrucât ei înșiși nu posedă cunoștințe despre comportamentul specific al copilului și nu îl conștientizează.

Opinia FRA 5

Pentru a se asigura de faptul că dreptul de a fi ascultat nu este supus limitelor de vârstă sau altor restricții arbitrare, fie de drept sau de fapt, statele membre ale UE ar trebui să introducă în legislațiile lor criterii clare pentru a determina nivelul de maturitate al unui copil și să adopte metode de evaluare a maturității copilului. Acest fapt ar putea să contribuie la a determina mai obiectiv modul în care copiii pot participa cel mai bine la procedurile judiciare.

Luarea în considerare a maturității în mod adecvat

Dreptul de a fi ascultat reprezintă o alegere, nu o obligație, iar copiii subliniază că ar trebui să aibă și ei un cuvânt de spus în ceea ce privește modul în care sunt audiați. Ar trebui ca specialiștii să recunoască faptul că și copiii au opinii clare și oferă numeroase sugestii referitoare la modul în care cred ei că procedurile s-ar putea desfășura mai bine în interesul copilului. De exemplu, copiii sugerează că ar trebui luat în considerare faptul că ei nu comunică neapărat la fel ca adulții, mai ales atunci când sunt mici.

În cazul în care copiii aleg să participe la proceduri judiciare, ar trebui depuse mai multe eforturi pentru a le facilita participarea. Măsurile luate trebuie să fie bazate pe o evaluare individuală a copilului și ar trebui adaptate luând în considerare vârsta, maturitatea, nivelul de înțelegere și orice dificultăți de comunicare ale acestuia, precum și circumstanțele cazului respectiv.

„Judecătoarea a fost foarte amabilă și mi-a explicat din nou că nu am de ce să mă tem, că nu mănâncă pe nimeni – vorbind din nou într-o manieră prietenoasă și glumeață, și că oricând am să simt nevoia să fac o pauză în timpul audierii, pot să-i întrerup și apoi continuăm dacă vreau, sau ne oprim dacă refuz să continui.” (Bulgaria, fată, 16 ani, parte, caz de custodie)

Copiii intervievați au declarat că o abordare deschisă, grijulie, respectuoasă și prietenoasă este esențială pentru a-i determina să își comunice mai bine dorințele și sentimentele.

Opinia FRA 6

În vederea facilitării participării copiilor, statele membre ale UE ar trebui să facă obligatorii procedurile de evaluare individuală și să asigure orientări clare pentru specialiștii formați, pentru ca aceștia să desfășoare evaluările individuale într-o manieră adaptată nevoilor copiilor și potrivit vârstei lor. Furnizarea de sprijin copiilor aflați în situații deosebit de vulnerabile pentru ca aceștia să își exprime opiniile poate necesita măsuri speciale, inclusiv furnizarea de servicii de interpretariat/traducere.

Norme și orientări destinate specialiștilor cu privire la modul de audiere a copiilor

Atât specialiștii, cât și copiii afirmă că folosirea unui mod de comunicare adaptat copilului nu reprezintă practica standard. Mai mult, normele și orientările care să prevadă în mod explicit modul în care specialiștii trebuie să desfășoare audierile lipsesc adesea, mai ales în cazul procedurilor civile. Prin urmare, în aproape toate statele membre, atât în procedurile penale, cât și în cele civile, practicile de audiere și măsura în care comunicarea este adaptată nevoilor copiilor depind de abilitățile specialiștilor respectivi. Acestea variază, de asemenea, în funcție de instanță și de regiune. Specialiștii intervievați declară că specialiștii, în special ofițerii de poliție și judecătorii, nu sunt specializați de regulă în ceea ce privește audierea copiilor.

Atunci când sunt furnizate norme sau orientări mai standardizate și detaliate, precum orientările utilizate în Finlanda sau în Regatul Unit, dreptul copilului de a fi ascultat este mai bine protejat. Specialiștii observă că numărul de audieri scade, iar comportamentul specialiștilor devine mai adaptat copilului, ceea ce îi face pe copii să se simtă mai în siguranță și, prin urmare, să fie capabili să participe într-un mod mai eficient.

Opinia FRA 7

Statele membre ale UE și, după caz, UE ar trebui să se asigure că specialiștilor li se furnizează îndrumări clare și norme detaliate referitoare la modul de audiere a copiilor. Aceasta are scopul de a asigura că specialiștii folosesc în mod adecvat garanțiile procedurale impuse de legislația națională și de legislația UE și că utilizează o abordare consecventă, adaptată copilului în ceea ce privește audierile din cadrul procedurilor penale și civile. Ar trebui ca acestea să se îmbine cu o standardizare a procedurilor și cu o coordonare între diverși actori și grupuri profesionale în vederea armonizării audierilor. Un schimb de orientări și de practici promițătoare în cadrul statelor membre și între acestea ar putea contribui la îmbunătățirea procedurilor.

Introducerea instanțelor specializate, a completelor specializate sau a judecătorilor specializați pentru copii

Nu toate statele membre dispun de instanțe penale sau civile specializate, de divizii sau complete specializate sau de judecători care sunt specializați în ceea ce privește lucrul cu copiii. Este mai probabil ca astfel de entități sau judecători specializați să folosească specialiști cu formare în domeniul psihologiei și dezvoltării copilului, al tehnicilor specializate de audiere a copiilor și al mandatelor de justiție pentru copii. De asemenea, este mai probabil ca astfel de instanțe să dispună de structuri și de materiale informative adaptate copilului, precum și de instrumente de protecție, inclusiv tehnologii de comunicații precum legături video.

Opinia FRA 8

Statele membre ale UE ar trebui să ia în considerare instituirea unor instanțe specializate pentru copii sau a unor divizii/complete specializate în cadrul instanțelor ordinare cu expertiză în ceea ce privește drepturile copilului și justiția în interesul copilului. Aceasta ar asigura faptul că orice cauze în care sunt implicați copii sunt abordate în împrejurări adaptate necesităților copilului. Grupuri specializate constituite din specialiști care lucrează cu copiii ar trebui alcătuite de asemenea, inclusiv în cadrul poliției, precum și al profesioanelor judiciare și juridice.

Utilizarea unor structuri adecvate pentru audierea copiilor

Legislația secundară a UE impune interogarea victimelor-copii în procedurile penale în incinte concepute sau adaptate în acest scop. Cu toate acestea, sălile adaptate copilului, și anume spații unde este probabil ca acesta să se simtă confortabil și în siguranță, nu sunt disponibile ca practică standard. Acestea sunt adesea folosite mai mult în cazul audierilor penale decât în cazul audierilor civile, însă chiar și în cauze penale copilul se întâlnește adesea cu presupusul autor al infracțiunii pe holuri sau în săli de așteptare. În cazul în care copiii sunt audiați în birouri normale sau în instanță, sălile sunt rareori special concepute pentru audierea copiilor, astfel că este de datoria specialistului respectiv să creeze un mediu mai adaptat copilului.

Mai multe țări au depus eforturi pentru a pune la dispoziție săli de audiere adaptate copilului în cauze penale, inclusiv prin dotarea secțiilor de poliție cu săli de interogatoriu adaptate copilului, care conțin, în mod obișnuit, jucării, aparate de înregistrare video pentru a înregistra audierile în vederea folosirii lor ulterioare în instanță, precum și alte instrumente necesare colectării de probe. Atât specialiștii, cât și copiii intervievați au evaluat deosebit de pozitiv astfel de săli special adaptate.

Deși gradul de disponibilitate variază, Polonia și Bulgaria au instituit „camere albastre” adaptate copilului, care conțin și un spațiu de supraveghere aflat în spatele unui geam-oglină, destinat judecătorilor și altor persoane adecvate. Persoanele interievate au făcut referire, de asemenea, la „casele copiilor” din Islanda și Norvegia, care oferă servicii integrate între agenții și multidisciplinare pentru victimele-copii și copiii martori într-o singură locație, situată intenționat departe de instanță. Astfel de case ale copiilor sunt folosite și în Croația, Danemarca și în Suedia, au fost introduse recent în Cipru și sunt în curs de dezvoltare în Anglia (Regatul Unit), Estonia și în Spania.

Copiii consideră adesea instanțele ca fiind medii intimidante și înspăimântătoare și le asociază cu infracționalitatea. Prin urmare, copiii preferă ca audierile să se desfășoare în afara instanței sau în săli de audiere din cadrul instanței, care au elemente adaptate copilului, în detrimentul audierilor desfășurate în instanță sau în spații care nu sunt adaptate nevoilor lor, fiind necesar, de asemenea, ca abordarea folosită de specialiști să fie percepută de copil ca adaptată nevoilor sale.

La nivelul diferitelor state membre ale UE, copiii implicați atât în proceduri civile, cât și în proceduri penale au opinii consecvente cu privire la ce ar trebui să însemne un spațiu adaptat copilului: ar trebui să fie în afara instanței, cu pereți viu colorați, decorat cu elemente adaptate copilului, de exemplu picturi și desene făcute de alți copii, și să conțină plante sau flori. În plus, la fel ca specialiștii intervievați, copiii precizează că jucăriile sau jocurile disponibile ar trebui să fie adecvate pentru o gamă diversă de grupe de vârstă.

„După părerea mea, [camera de judecată] nu ar trebui să fie așa de albă și neagră pentru că, nu știu cum s-o descriu, era oribilă. Dezastruoasă! Poate ar trebui să se adauge niște culori, de exemplu verde, ca să fie puțin mai veselă. Când am intrat, toți arătau ca niște fantome. Mă întrebam unde am ajuns, toți se uitau la mine și apoi a intrat judecătorul și era și el îmbrăcat în negru și alb, cu o cravată neagră... scaunele erau albe, negre, albe, negre, negre, albe, albe, negre...” (Croația, băiat, 15 ani, martor, caz de violență domestică)

Opinia FRA 9

Statele membre ale UE ar trebui să se asigure că audierile se desfășoară în structuri adaptate copilului, preferabil în afara instanței, întrucât astfel de structuri încurajează participarea efectivă a copiilor și contribuie la asigurarea respectării drepturilor lor. Structurile respective ar trebui să reflecte sugestiile făcute de copii, să fie zugrăvite în culori vii și să includă elemente adaptate copilului, de exemplu desene făcute de alți copii, plante și diverse jucării și jocuri adecvate pentru o gamă diversă de grupe de vârstă.

Opinia FRA 10

Statele membre ale UE ar trebui să urmărească să instituie în mod sistematic săli de audiere și săli de așteptare separate, adaptate copilului, pentru ca acestea să fie folosite de diferite servicii, inclusiv în zonele rurale. Ar trebui să se pună la dispoziție săli de interogatoriu adaptate copilului atât pentru proceduri penale, cât și pentru proceduri civile, pentru a permite copiilor să facă uz în mod liber și integral de dreptul lor de a fi audiați într-un spațiu în care se simt confortabil și în siguranță. Având în vedere că cel mai important factor pentru copii este comportamentul specialiștilor, folosirea unor astfel de săli trebuie să se îmbine cu desfășurarea audierilor de către specialiști cu formare în domeniu.

Furnizarea de asistență judiciară gratuită, inclusiv accesul simplu și gratuit al copiilor la reprezentare legală

Legislația UE în materie penală le acordă victimelor-copii dreptul la consiliere juridică sau la reprezentare legală, care este gratuită dacă victima nu dispune de resurse materiale suficiente. Victimele-copii ar trebui, de asemenea, să primească un reprezentant special dacă titularilor răspunderii părintești li se refuză să îl reprezinte pe copil.

În documentul elaborat de Organizația Națiunilor Unite (ONU) în 2012 intitulat *Orientări privind accesul la asistență judiciară în sistemele de justiție penală*, se stipulează scutirea în orice caz a copiilor de la a fi supuși evaluării situației financiare personale. În șase din cele 10 țări studiate, legislația națională le acordă copiilor care sunt martori dreptul la asistență judiciară; victimele-copii au acest drept în toate statele cu excepția Regatului Unit, dat fiind sistemul său de drept jurisprudențial. Cu toate acestea, cinci dintre țările analizate impun evaluarea situației financiare personale. În plus, respondenții din toate țările declară că reprezentarea legală a copilului în cauzele civile lasă de dorit, întrucât copiii trebuie să împlinească o anumită vârstă pentru a putea fi considerați capabili din punct de vedere juridic. În procedurile de dreptul familiei, părinții au adesea un avocat, însă nu și copilul. Cu toate acestea, în cinci dintre țările studiate poate fi numit un consilier juridic sau un tutore verificat care să reprezinte interesele copilului.

Specialiștii au ridicat mai multe probleme referitoare la accesul la asistență judiciară, inclusiv lipsa de orientări privind modalitatea de a solicita asistență juridică gratuită; formarea și disponibilitatea avocaților specializați în drepturile copilului; și numirea promptă și sistematică a reprezentanților legali. În mai multe țări există însă și practici promițătoare. De exemplu, în Franța au fost înființate puncte de contact în mai multe orașe, unde copiii pot lua legătura cu avocați specializați care le oferă informații cu privire la drepturile lor, precum și consiliere și sprijin în chestiuni în materie civilă sau penală.

În toate tipurile de proceduri, copiii intervievați declară că primesc rareori asistență juridică. Rezultatele cercetărilor subliniază faptul că în majoritatea țărilor asistența juridică nu este instituționalizată. Unii copii nu îi privesc pe avocați sau pe consilierii juridici ca pe surse de sprijin, întrucât consideră că aceștia nu îi informează cu privire la proceduri și la rolurile și responsabilitățile lor. Unii copii implicați în cazuri de custodie au declarat că au beneficiat de reprezentantul legal al părinților lor și nu au avut un avocat propriu. În multe cazuri, acești copii

privesc printr-o prismă negativă sprijinul acordat, întrucât consideră că specialiștii respectivi acordă prioritate mai mare intereselor părinților față de sentimentele și dorințele copiilor.

Opinia FRA 11

Statele membre ale UE ar trebui să furnizeze asistență judiciară tuturor copiilor în mod necondiționat, inclusiv accesul gratuit la reprezentare legală pe toată durata procedurilor. În plus, toate statele membre ar trebui să se asigure că furnizarea de asistență judiciară este instituționalizată și că tuturor copiilor și părinților sau tutorilor le sunt puse la dispoziție orientări clare cu privire la accesarea asistenței judiciare. Ar trebui să fie disponibili avocați specializați în drepturile copilului, care să reprezinte copiii atât în procedurile civile, cât și în procedurile penale. Obstacolele birocratice, cum ar fi procedurile îndelungate sau testarea mijloacelor economice, ar trebui identificate și evitate.

Reducerea duratei procedurilor

În șapte din cele 10 state membre ale UE analizate există legislații specifice pentru prevenirea întârzierilor nejustificate în cauzele penale care implică copii. Unele limitează durata proceselor, în timp ce altele dispun ca în astfel de cauze celeritatea să fie o prioritate. În mod similar, legislația UE stabilește, de exemplu, ca interogatoriile cu victimele-copii să se desfășoare fără întârzieri nejustificate. Cu toate acestea, în procedurile civile, doar trei țări utilizează proceduri accelerate de soluționare a cauzelor în care sunt implicați copii, iar aceasta doar în anumite condiții.

Se pare că procesul judiciar este îndelungat în toate statele membre, atât din cauza termenelor dintre audieri aflate în diverse etape ale procedurilor, cât și din cauza numărului de audieri. Specialiștii subliniază faptul că atât cooperarea multidisciplinară formală, cât și cea informală contribuie la reducerea numărului de audieri și a duratei procedurilor.

Copiii declară adesea că procedurile – atât cele penale, cât și cele civile – sunt îndelungate și afirmă că acest fapt are un efect negativ asupra vieților lor. Aceștia critică termenul lung între audieri în diferite etape ale procedurilor, și audierile multiple – adesea repetitive – în care sunt puși în fața a numeroși specialiști, precum și însăși natura sistemelor judiciare. Copiii sugerează să li se permită să dea declarațiile o singură dată, iar cauzele în care sunt implicați copii să aibă prioritate. Mulți copii au subliniat, de asemenea, că audierile în sine erau îndelungate, adesea parțial din cauza perioadelor lungi de așteptare până la depunerea mărturiei. În mod

similar, unii copii implicați în proceduri civile au criticat evaluările îndelungate la care au fost supuși de către asistenții sociali în cadrul audierilor, în special în cazurile de custodie.

„Erau trei persoane și mi s-a pus o singură întrebare: «Îți place acolo, adică la centrul unde ești acum?», iar eu am spus: «Da, sunt bine acum, sunt bine». Dar nu m-au întrebat deloc dacă vreau să fiu adoptat de cineva sau să mă mut în altă parte decât acolo unde stăteam... Nu a fost bine pentru că mi-au pus o întrebare simplă și a fost de parcă mă certau, adică o simplă întrebare și... Am stat două minute, atât... știu și că un copil ar trebui să stea mai mult de două minute.” (România, băiat, 17 ani, parte, caz de măsură de protecție instituțională)

În schimb, copiii implicați în cazuri privind măsuri de plasament instituțional se plâng de faptul că audierile sunt atât de scurte încât nu își pot exprima dorințele și sentimentele referitoare la decizii importante de viață, care le afectează viitorul.

Opinia FRA 12

Statele membre ale UE ar trebui să se asigure că durata procedurilor penale și civile corespunde cu interesele superioare ale copiilor, prin introducerea de garanții eficiente în vederea evitării întârzierilor nejustificate și a audierilor multiple inutile ale copiilor. O serie de norme clare ar trebui să limiteze numărul total de interogări și audieri la care este supus copilul atât în cauzele civile, cât și în cele penale. Statele membre ar trebui să încurajeze o cooperare mai strânsă între specialiștii aparținând diverselor domenii de activitate, în vederea reducerii numărului de audieri. Înregistrarea video a audierilor ar trebui să devină o practică standard pentru a se reduce numărul de audieri la care sunt supuși copiii.

Opinia FRA 13

Statele membre ale UE ar trebui să se asigure că durata audierilor în sine, atât în procedurile penale, cât și în procedurile civile, este în concordanță cu interesele superioare ale copiilor. Specialiștii ar trebui să asigure pregătirile corespunzătoare în instanță în vederea evitării perioadelor de așteptare îndelungate și inutile, iar instanțele ar trebui să dispună de specialiști formați, receptivi la nevoile copiilor. Specialiștii ar trebui, de asemenea, să se asigure că este alocat suficient timp astfel încât copiii să participe pe deplin în cadrul procedurilor, și anume să poată să își exprime dorințele și sentimentele.

Dreptul la informare

Cercetările FRA arată faptul că majoritatea statelor membre nu au instituite cerințe clare, norme și practici stabilite, lăsând la latitudinea diverselor persoane implicate care furnizează informațiile momentul, măsura și modul în care sunt informați copiii. În special în procedurile civile, majoritatea statelor membre au doar legislații relativ generale privind obligația de a informa persoana, fapt care se aplică atât în cazul copiilor, cât și al adulților; copiii și specialiștii au semnalat faptul că există mult mai puține practici de informare în procedurile civile decât în cele penale.

Legislația secundară a UE stabilește dreptul la informare în cadrul procedurilor pentru victimele criminalității. Directiva privind drepturile victimelor precizează că victimele-copii și titularii răspunderii părintești sau orice alți reprezentanți legali sunt informați cu privire la orice măsuri sau drepturi destinate în mod specific copilului. Aceasta prevede dreptul general al victimelor la informare, în diverse etape ale procedurilor și cu privire la aspecte specifice.

Proceduri obligatorii privind informarea copiilor: modalități de informare, momentul informării, tipul de informații care trebuie comunicate și persoanele responsabile

În opinia specialiștilor, cadrele legislative naționale au un grad prea mare de generalitate, atât în materie civilă, cât și în materie penală. Nu există dispoziții cu privire la locul, momentul, tipul de informații care trebuie comunicate, persoanele care trebuie să informeze copiii sau modul de transmitere a informațiilor către copil. Prin urmare, informațiile comunicate diferă, astfel încât mulți copii sunt insuficient informați.

Furnizarea de informații este, se pare, deficitară, atât în timpul, cât și după încheierea procedurii, mai ales despre hotărârile instanței. Doar două dintre statele studiate impun informarea copiilor într-o manieră adaptată cu privire la hotărârea judecătorească și la consecințele procedurilor penale în care sunt implicați. Obligația de a furniza informații copiilor implicați în procedurile civile este chiar mai puțin evidentă. În majoritatea cazurilor, dată fiind lipsa capacității lor juridice depline, copiii sunt informați de părinți sau de reprezentanții legali.

Copiii susțin că, atunci când li se furnizează informații, acestea sunt esențiale pentru a-i ajuta să înțeleagă procedurile. Se plâng adesea de faptul că

nu sunt ținuti la curent și nu primesc informații cu privire la derularea cauzelor pe durata procedurii și – de exemplu, referitor la locul unde se află acuzații în timpul procedurilor penale sau la prezența părinților sau a rudelor în procedurile civile. Copiii sugerează că ar trebui să li se comunice informații cu suficient timp în avans, pentru a avea timp să se pregătească pentru audieri, apoi să li se comunice informații în mod constant pe parcursul procedurii, la intervale periodice. De asemenea, ar dori să primească informații despre eventualele perioade de așteptare înainte de audieri, despre durata procedurii, precum și în ceea ce privește verdictul și consecințele sale, într-un termen rezonabil.

„Cred că e important să-l informezi pe copil, ca să înțeleagă. Ce este locul respectiv: așa copilul se va simți mai confortabil să meargă acolo. Ca să știe unde merge și de ce.” (Franța, fată, 17 ani, parte, caz de protecția copilului – îngrijire părintească necorespunzătoare)

Copiii au sugerat în continuare ca specialiștii să le ofere îndrumări cu privire la comportamentul lor pe durata audierilor, precum și un feedback ulterior, pentru a ști cum s-au descurcat în instanță și cum influențează mărturia lor procesul.

Disponibilitatea informațiilor adaptate copilului

Legislația UE obligă statele membre să se asigure că orice comunicare cu victimele criminalității, inclusiv copiii, utilizează un limbaj simplu și accesibil, atât oral, cât și în scris. Mai multe țări au elaborat materiale adaptate copilului pentru a explica procesul juridic, drepturile copilului, precum și la ce să se aștepte copiii în instanță. Există mai multe materiale informative pentru victimele-copii și copiii martorii în procedurile de drept penal decât în cazul celor implicați în procedurile civile. Uneori, aceleași materiale folosite pentru a le comunica informații adulților le sunt pur și simplu înmânate copiilor, fără a fi adaptate nivelului lor de limbaj și de înțelegere.

În Regatul Unit (Anglia, Scoția și Țara Galilor), a fost publicată o gamă largă de broșuri cu privire la procedurile civile, cât și cele penale, pentru diferite grupe de vârstă. Broșurile destinate copiilor mai mici conțin numeroase imagini și folosesc ghicitori și jocuri pentru a le capta interesul, iar broșurile pentru copiii mai mari folosesc imagini sau diagrame mai puține și mai realiste și oferă mai multe amănunte. Astfel de materiale sunt însă adesea disponibile numai prin intermediul organizațiilor individuale sau al organizațiilor neguvernamentale (ONG-uri) și nu sunt disponibile în mod sistematic în toată țara. Chiar și atunci când sunt disponibile materiale informative generale adaptate copilului, notificările sau citațiile folosesc adesea terminologie juridică și nu

includ un limbaj adaptat copilului sau le sunt adresate direct părinților.

Copiii spun că primesc rareori materiale adaptate pentru ei, însă copii din mai multe țări recomandă folosirea de astfel de materiale. Cu toate acestea, din perspectiva lor, este mai important ca materialul scris să fie însoțit de o explicație verbală din partea unui adult în care au încredere, pentru a se asigura că au înțeles corect informațiile. Copii din mai multe țări au criticat intens citațiile, care sunt aduse, de regulă, de poliție. Atunci când sunt aduse, fără nicio explicație, de polițiști în uniformă și cu mașini de poliție, copiii spun că se simt speriați și mai degrabă ca niște acuzați, iar nu ca victime sau martori.

Opinia FRA 14

Statele membre ale UE și, după caz, UE ar trebui să se asigure că dispozițiile legale le garantează tuturor copiilor dreptul la informare, astfel încât acesta să fie aplicat în mod consecvent în toate tipurile de proceduri și în toate etapele. Acestea ar trebui să stabilească în mod clar locul, momentul, tipul de informații care trebuie comunicate, persoanele care trebuie să informeze copiii și modul de transmitere a informațiilor către copil. De asemenea, acestea ar trebui să indice autoritatea responsabilă de informarea copiilor, să sporească rolul psihologilor și al asistenților sociali relevanți în ceea ce privește informarea, precum și să extindă domeniul de aplicare a informațiilor furnizate copiilor la toate etapele procedurii, utilizând formate multiple.

Opinia FRA 15

Statele membre ale UE ar trebui să se asigure că specialiștii evită comunicarea de detalii excesive referitoare la contextul unui caz, fără însă a face compromisuri în ceea ce privește conținutul. Informațiile importante ar trebui repetate pe parcursul procedurii. Pe lângă informațiile furnizate ar trebui să includă și îndrumări privind comportamentul și felul în care mărturia copiilor afectează procedura. Hotărârile instanțelor și implicațiile acestora ar trebui explicate copiilor într-un termen rezonabil. Informațiile comunicate după proces ar trebui să cuprindă referiri clare la drepturile copilului, la rezultatul procedurilor, precum și opțiunile pe care le au la dispoziție copiii și familiile lor, inclusiv dreptul la recurs și la servicii de postasistență.

Lipsa furnizării sistematice și standardizate de informații și de servicii de informare adaptate copilului îngreunează înțelegerea pe deplin de către copii

a procedurilor, precum și a drepturilor pe care le au și a consecințelor declarațiilor pe care le dau. Acest lucru îi împiedică să ia decizii în cunoștință de cauză și să participe pe deplin.

Intervievator: „Care este cel mai bun mod de a informa un copil?”

Copil: „Depinde de vârstă. Dacă are 6-7 ani, poți să-i explici prin imagini, poze, texte [speciale]... Mi-ar fi plăcut ceva de genul acesta. Când ești mic, poți să te joci. Ai putea să te joci cu el de-a întâlnitul judecătorului înainte să îl întâlnească. Să-l ajuți să înțeleagă cu propriile sale cuvinte, care nu vin de la adulți. Ar fi bine să nu afle copilul cu trei zile înainte. Cred că ar trebui măcar cu o lună înainte. (Franța, fată, 17 ani, parte, caz de protecția copilului – îngrijire părintească necorespunzătoare)

Opinia FRA 16

Statele membre ale UE ar trebui să se asigure că sunt instituite cerințe legale pentru informarea copiilor într-o manieră adaptată acestora, înaintea, în timpul și ulterior audierilor. Aceste informații ar trebui să fie corespunzătoare, în ceea ce privește atât conținutul, cât și forma, în funcție de vârsta copiilor și de nivelul lor de maturitate. Ar trebui ca informațiile adaptate copilului să fie disponibile oral și în scris pe parcursul procedurii. Toate informațiile furnizate copiilor ar trebui să fie adaptate nivelului lor de înțelegere, vârstei și nivelului de maturitate, precum și să ia în considerare nevoile lor specifice. Ar trebui ca statele membre să stabilească norme și ghiduri clare pentru a integra aplicarea acestui drept atât în proceduri penale, cât și în proceduri civile, în vederea asigurării disponibilității informațiilor adecvate referitoare la procedurile în care sunt implicați copii, precum și la drepturile lor, într-o formă standardizată și coordonată.

Opinia FRA 17

Statele membre ale UE și, după caz, UE ar trebui să se asigure că materialele scrise în care se explică drepturile copilului, procesul judiciar, precum și rolurile diverșilor specialiști sunt elaborate în mod sistematic și sunt adaptate nevoilor copiilor și difuzate în toate statele membre. Ar trebui să se utilizeze o varietate de canale și formate, inclusiv broșuri și pliante disponibile online sau documente în format fizic, precum și materiale audio-vizuale, cum ar fi filme sau seriale de televiziune. Documentația juridică, cum ar fi o citație sau o notificare legală pentru un copil, ar trebui, de asemenea, să fie adaptată copilului în ceea ce privește atât conținutul, cât și forma. În special, astfel cum au sugerat și copiii, materialele ar trebui să fie însoțite de o explicație verbală din partea unui adult, de preferat un specialist cu pregătirea și cunoștințele corespunzătoare. Materialele adaptate copilului deja existente ar trebui împărțite și folosite la scară largă, inclusiv materialele elaborate de instituții internaționale, precum Consiliul Europei.

Disponibilitatea serviciilor de sprijin în vederea informării adecvate a copiilor și a părinților acestora

Atât Directiva privind combaterea traficului de persoane, cât și Directiva privind combaterea abuzului sexual asupra copiilor, a exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile fac referire la nevoia de a furniza asistență, sprijin și protecție victimelor-copii – și, la nevoie, familiilor acestora – prin mai multe măsuri, inclusiv evaluări individuale ale nevoilor fiecărui copil. Ar trebui ca sprijinul să fie acordat înaintea, în timpul și ulterior procedurilor penale. Directiva privind drepturile victimelor impune ca serviciile de sprijinire a victimelor să le ofere măcar informații, sfaturi și sprijin cu privire la rolul lor în procedurile penale, inclusiv să le pregătească pentru a lua parte la proces, precum și să fie adaptate nevoilor specifice ale victimei. Directiva prevede, de asemenea, ca membrii familiei să aibă acces la serviciile de sprijinire a victimelor în conformitate cu nevoile lor și cu gravitatea prejudiciului suferit ca urmare a infracțiunii săvârșite împotriva victimei.

Serviciile de sprijin, în special cele adresate victimelor și martorilor, joacă un rol extrem de important pentru: furnizarea de informații copiilor și părinților, pregătirea copiilor pentru audieri și însoțirea lor pe parcursul procedurilor, de exemplu prin vizite la domiciliu și vizite prealabile procesului cu scopul de a familiariza copiii cu instanțele. Specialiștii, de asemenea, consideră că aceste servicii sunt vitale

pentru protecția copiilor în general. Copiii apreciază enorm când li se comunică informații în avans, într-un mediu adaptat lor și de către specialiști al căror comportament este considerat de copil ca fiind adaptat nevoilor sale. Fără excepție, copiii evaluează pozitiv atât vizitele la domiciliu, cât și pe cele prealabile procesului, precum și folosirea de măsuri și de materiale adaptate copilului. De asemenea, copiii apreciază dezvoltarea de relații trainice și de încredere cu specialiștii, precum și opțiunea de a-i putea contacta pentru întrebări în orice etapă a procedurii.

Deși majoritatea statelor membre oferă servicii de sprijin, există o percepție comună cum că ar trebui să se facă mult mai multe în acest domeniu. În statele membre unde nu există cerințe obligatorii, se pare că programele de sprijin se concentrează în principal pe cazurile extrem de grave, care implică anumite tipuri de infracțiuni precum traficul de persoane sau abuzul sexual, cu accent pe victime și nu neapărat pe martori. Copiii consideră că adesea atât ei, cât și părinții lor nu au posibilitatea de a beneficia de serviciile de sprijin disponibile, întrucât nu li se furnizează suficiente informații cu privire la acestea. Copiii implicați atât în proceduri penale, cât și în proceduri civile consideră că au fost mai bine informați și pregătiți prin intermediul serviciilor de sprijin din cadrul procedurii penale, în special în etapa prealabilă procesului. Copiii se plâng de faptul că, în procedurile civile, nu li se oferă informații cu privire la scopul audierilor și la urmările declarațiilor lor și ale hotărârilor date.

Opinia FRA 18

Statele membre ale UE și, după caz, UE ar trebui să se asigure că serviciile de sprijin sunt puse la dispoziția tuturor copiilor care iau parte la proceduri civile și penale, în toate etapele procedurii. Copiii și familiile lor trebuie să fie informați cu privire la serviciile oferite. Ar trebui ca serviciile de sprijin să ia în considerare rolurile importante pe care le au părinții și persoanele de încredere în informarea și sprijinul acordat copiilor.

„Cred că ar trebui să li se explice mai clar copiilor care iau parte [la audiere] de ce ei [completul de judecată] iau deciziile pe care le iau, precum și ce i-a determinat să ia acele decizii... Ei [copiii] nu înțeleg acest lucru, ceea ce nu face decât să ducă la ranchiună.”. [Regatul Unit, băiat, 18 ani (audiat cu regularitate de la vârsta de 6 ani), face obiectul unui ordin de supraveghere a îngrijirii]

O singură persoană de contact specializată responsabilă pentru sprijinul copiilor pe parcursul procedurilor judiciare

Cadrele legislative naționale – atât în materie penală, cât și în materie civilă – sunt, de regulă, prea generale și nu precizează cui îi revine rolul de a informa copiii. Prin urmare, persoana căreia îi revine acest rol variază foarte mult. În unele țări, specialiștii s-au contractat unii pe alții cu privire la indicarea persoanei desemnate să îi informeze pe copii. În alte țări, ambiguitatea juridică duce la implicarea mai multor specialiști. Se pare că sarcina le revine adesea părinților, indiferent dacă aceștia sunt la rândul lor bine informați sau dacă sunt și părți neutre sau nu. În procedurile civile, nu sunt disponibile multe informații despre legătura dintre sprijin și informații sau cu privire la normele și ghidurile existente pentru specialiști.

Copiii descriu o gamă largă de experiențe în ceea ce privește informarea lor. Ei consideră că atât părinții, cât și specialiștii ar trebui să îi informeze pe copii. De regulă, copiii preferă să fie informați de părinți, însă consideră uneori că aceștia nu au suficiente cunoștințe. Copiii informați de specialiști într-un mod și utilizând un conținut adaptat lor au evaluat acest fapt într-o manieră pozitivă. Într-o mai mică măsură, copiii au afirmat că pot fi folosite în mod complementar alte surse de informare, inclusiv site-uri de internet și emisiuni de televiziune a căror acțiune se desfășoară în instanță.

Existența unei persoane permanente de sprijin care supraveghează copiii asigură faptul că aceștia – și părinții – sunt informați corespunzător, în special pe parcursul proceselor îndelungate. Acest fapt asigură, de asemenea, că i se acordă copilului sprijin emoțional permanent de către o persoană cu o formare corespunzătoare. În cazul în care nu este desemnat un singur specialist pentru a îndeplini acest rol, există tendința de a li se oferi prea puține informații copiilor. În schimb, atunci când o persoană de sprijin îl însoțește pe copil, aceasta îl pregătește mereu și îi furnizează informații sau se asigură că actorii corespunzători fac acest lucru. Acest fapt diminuează presiunea resimțită de părinți, care s-ar putea să nu fie în cea mai bună postură pentru a-i informa pe copii în mod corespunzător.

Atât răspunsurile specialiștilor, cât și cele ale copiilor sunt pozitive într-o măsură covârșitoare atunci când o singură persoană de sprijin îl însoțește pe copil pe parcursul procedurii. Intermediarii din Regatul Unit, consilierii juridici din Germania și specialiștii în sprijinirea victimelor din diverse state membre sunt câteva exemple de practici promițătoare în această privință.

„Ei [organizația caritabilă] au fost alături de mine pe parcursul întregului proces. Ei au fost cei care veneau mereu să mă vadă în cursul anului în care am așteptat... Da, mi-au oferit foarte mult sprijin” (Regatul Unit, fată, 19 ani, victimă, caz de abuz sexual)

Opinia FRA 19

Statele membre ale UE ar trebui să se asigure că o persoană de încredere îl sprijină pe copil în toate etapele procedurilor judiciare. Ar trebui desemnată o singură persoană de contact specializată care să fie responsabilă pentru:

1. oferirea de sprijin emoțional pe parcursul procedurilor;
2. pregătirea copilului pentru diversele etape ale procedurii;
3. furnizarea informațiilor necesare într-o manieră adaptată copilului (inclusiv dacă a înțeles drepturile pe care le are, precum și procedurile);
4. garantarea punerii la dispoziție a unor forme și măsuri speciale pentru copiii cu nevoi speciale, cum ar fi copiii străini neînsoțiți, copiii care se află în grija unui asistent maternal sau în grija statului, victimele-copii ale violenței domestice, precum și copiii cu dizabilități.

Această persoană de contact ar trebui să folosească o abordare adaptată copilului; ar trebui să aibă o formare corespunzătoare suficientă și să fie disponibilă în mod curent în toate etapele procedurii; să dezvolte o relație de încredere și stabilă cu copilul; să acționeze ca intermediar și să colaboreze cu orice alte grupuri implicate, cum ar fi serviciile de sprijin și protecție a copilului, polițiști, judecători, procurori, avocați și părinți sau tutori. Persoana respectivă ar trebui, de asemenea, să se asigure că părinții, asistenții maternali și personalul de la centrul de plasament dispun de suficiente informații cu privire la cele mai importante etape și aspecte ale procedurii, astfel încât aceștia să le poată oferi copiilor informațiile și sprijinul corespunzător.

Dacă nu este pusă la dispoziție o singură persoană de contact, statele membre ale UE ar trebui să se asigure că diferiții actori cărora le revine responsabilitatea de a informa copilul își coordonează eficient eforturile.

Dreptul de a fi protejat și dreptul la viață privată

Standardele internaționale acordă o prioritate clară protecției copiilor implicați în procedurile judiciare și, în același timp, încurajează participarea lor în astfel de proceduri. Pentru a asigura participarea deplină și eficace a copiilor la procedură și pentru ca aceștia să nu sufere vătămări și alte experiențe traumatizante, este important să se asigure un mediu protejat și sigur. Aceasta include asigurarea dreptului copilului la viață privată și la confidențialitate.

Sisteme de protecție a copilului

În majoritatea țărilor, mai mulți copii au declarat că au beneficiat de sisteme de protecție mai mult în procedurile penale decât în procedurile civile. În unele țări, copiii consideră că sprijinul extins este disponibil în procedurile penale, atât din punct de vedere al timpului, cât și al conținutului. În alte state, copiii implicați atât în proceduri penale, cât și în proceduri civile se plâng de faptul că sprijinul nu este acordat continuu sau în toate etapele procedurii și că depinde adesea de inițiativa părinților lor.

Opinia FRA 20

Statele membre ale UE și, după caz, UE trebuie să se asigure de tratarea în permanență a copiilor ca persoane care au nevoie de protecție specială, luând în considerare vârsta, maturitatea, nivelul de înțelegere și eventuale dificultăți de comunicare ale acestora.

Statele membre ar trebui să se asigure că sistemele de protecție sunt instituționalizate, disponibile în toate etapele procedurii și la fel de ușor de accesat pentru toți copiii din diverse locuri, inclusiv cei din zonele rurale. Ar trebui ca sisteme speciale de sprijin să fie puse la dispoziția copiilor aflați în situații deosebit de vulnerabile, precum cei cu dizabilități, cu statut de migrant sau copii aflați în grija asistenților maternali ori care beneficiază de asistență alternativă. Aceasta ar include punerea la dispoziție de servicii de interpretariat și traducere, de consiliere și sprijin psihologic, precum și de specialiști cu formare corespunzătoare, capabili de a identifica nevoile specifice ale copiilor și de a răspunde acestor nevoi.

Opinia FRA 21

Statele membre ale UE și, după caz, UE ar trebui să se asigure că sistemele de protecție a copilului se bazează pe o abordare integrată și orientată care ține seama nu doar de nevoile speciale ale copiilor în general, ci și de orice alte vulnerabilități, cum ar fi în cazul copiilor care sunt victime sau martori ai abuzurilor sexuale sau ai actelor de violență domestică, al copiilor cu dizabilități sau al copiilor cu statut de migrant.

Instituirea unor garanții procedurale pentru a asigura protecția copilului

Cadrele legislative naționale prevăd o varietate de măsuri de protecție aplicabile audierilor în instanță. Printre aceste măsuri de protecție se numără scoaterea acuzaților din sala de judecată și folosirea de înregistrări video ale audierilor efectuate în etapele care preced procesul, de conexiuni video în direct pentru mărturie, precum și de ecrane de protecție pentru a-i separa vizual pe copii de acuzați. Astfel de măsuri se aplică însă prea puțin în practică, fiind lăsate în general la latitudinea judecătorilor. Copiii au descris cazuri grave în care nu le-au fost asigurate protecția și siguranța.

Legislația statelor membre privind garanțiile pentru protecția victimelor-copii – de exemplu, folosirea de înregistrări video sau a unei persoane de sprijin pe parcursul procedurii – nu se aplică, neapărat, în cazul copiilor martori. De asemenea, în mai multe state membre, aceste garanții sunt disponibile numai pentru martorii până la o anumită vârstă. De exemplu, în Finlanda, copiii în vârstă de 15 ani sau mai mici sunt interogați, în general, numai în cadrul unor interogatorii desfășurate în etapele care preced procesul și în structuri adecvate pentru audierea copiilor. Copiii în vârstă de 15 ani sau peste sunt audiați însă în săli de judecată obișnuite – inclusiv în cazul în care împlinesc 15 ani în timpul procesului judiciar.

Copiii au indicat clar modurile în care li se poate spori sentimentul de protecție. Ar trebui ca specialiștii să ia în considerare aceste sugestii atunci când aleg măsurile de protecție. Acestea includ furnizarea de informații copiilor cu privire la prezența acuzatului și la alte elemente ale procedurilor; oferirea posibilității de a alege dacă să fie însoțiți de o persoană – și, în caz afirmativ, de cine – pe parcursul audierilor; crearea unor medii adaptate copilului; folosirea de tehnici de interogare adaptate necesităților copilului; și luarea în considerare a opiniilor copiilor în procesul de furnizare a informațiilor.

Opinia FRA 22

Statele membre ale UE și, după caz, UE ar trebui să instituie garanții procedurale și să monitorizeze punerea lor în aplicare pentru a se asigura că toți copiii implicați în proceduri judiciare sunt protejați împotriva prejudiciilor, a unor eventuale traume secundare și a victimizării secundare și a divulgării identității lor înaintea, în cursul și ulterior procedurii. Specialiștii trebuie să ia în considerare sugestiile copiilor atunci când iau măsuri de protecție. Ar trebui să se asigure tuturor copiilor accesul egal și la garanțiile procedurale, indiferent de vârsta și de rolul lor în cadrul procedurii. Garanțiile procedurale deja existente pentru victimele-copii ar trebui extinse la copiii martori în proceduri penale și la copiii implicați în proceduri civile.

Numeroși copii au declarat că s-au întâlnit cu acuzații atât în proceduri penale, cât și în proceduri civile, iar aceasta din cauza garanțiilor procedurale insuficiente. Astfel de confruntări cu acuzații și cu rudele lor – care au loc adesea înainte sau după audieri din lipsă de structuri de așteptare adaptate copilului – reprezintă principala sursă de teamă a copiilor. În plus, sentimentul de siguranță al copilului este subminat de lipsa de intrări separate și/sau de dispozițiile defectuoase în materie de securitate în cadrul instanței, cum ar fi proasta coordonare a sosirii și plecării părinților, pentru a se evita întâlnirea dintre copii și acuzați. Copiii se tem și de comportamentul nepotrivit al specialiștilor, de mediile intimidante, de lipsa generală de confidențialitate, precum și de dezvăluirea de informații pentru care nu și-au dat consimțământul.

„L-am văzut în instanță de câteva ori. Uneori rămâneam împietrită și simțeam că nu pot face niciun pas în față pentru că eram îngrozită.” (Polonia, fată, 18 ani, martor și victimă, caz de abuz sexual)

„A trebuit să aștept pe o bancă, în fața sălii de audieri. Tot timpul ți-e frică să nu iasă cineva din sala de judecată. Oricine poate să iasă oricând. De aceea mergeam des într-un colț sau mă plimbam pe acolo... Tatăl meu biologic a venit cu susținătorii lui, însoțit de toți oamenii lui și au stat pe coridor, peste tot era câte unul dintre ei. A trebuit – judecătorul m-a dus pe acolo, a trebuit să merg printre toți acești oameni, iar asta a fost foarte – Până când am ajuns la sala de audieri. Și judecătorul a considerat că acest lucru nu e în regulă.” (Germania, fată, 14 ani, parte, caz de custodie)

Asigurarea dreptului copilului la viață privată și la confidențialitate

Legislația UE impune statelor membre să protejeze viața privată, identitatea și imaginea victimelor-copii, precum și să prevină difuzarea publică a oricăror informații care ar putea să ducă la identificarea

copilului. Regulamentul general privind protecția datelor necesită consimțământul părintelui în cazul copiilor sub vârsta de 16 ani, precum și consimțământul din partea copiilor cu vârsta de cel puțin 16 ani pentru primirea datelor cu caracter personal ale copiilor. Prin urmare, cadrele legislative naționale prevăd măsuri pentru a proteja identitatea și viața privată a copiilor implicați în proceduri de drept penal. În procedurile civile, măsura în care este protejată viața privată depinde de domeniul dreptului civil în cauză și de rolul copilului în cadrul procedurii. În trei state, măsuri de autoreglementare contribuie la asigurarea faptului că datele cu caracter personal ale copilului rămân confidențiale și nu sunt divulgate mass-mediei și publicului larg.

Opinia FRA 23

Statele membre ale UE ar trebui să introducă măsuri în vederea prevenirii oricărui tip de contact între copii și acuzați și oricare alte părți pe care copilul le-ar putea percepe ca pe o amenințare. Astfel de măsuri includ conexiuni video în direct, ecrane care îl protejează pe copil de acuzat sau scoaterea acuzatului din sala de judecată atunci când copilul depune mărturie. Statele membre și, după caz, UE ar trebui să asigure un mediu adaptat copilului în toate etapele procedurii și să prevadă amenajarea, în toate clădirile instanțelor și ale secțiilor de poliție, de săli de așteptare corespunzătoare adaptate copilului, precum și de intrări separate. Acestea ar trebui folosite în mod sistematic pentru a proteja copilul de întâlnirea cu presupusul făptaș sau cu un membru al familiei cu care copilul se află în conflict, precum și de impactul cu un mediu prea dur în intervalul în care așteaptă să fie audiat, sau în cazul în care este implicat în mai multe proceduri.

Copiii au declarat că se simt speriați și stresați de gradul insuficient de confidențialitate și de protecție a datelor atunci când iau parte la proceduri judiciare. Aceștia se tem că detaliile legate de cazurile lor și de proceduri ar putea fi făcute publice. Mai mulți copii s-au plâns de faptul că detalii legate de cazurile lor judiciare au ajuns să fie cunoscute în școală, în comunitate sau în cartier. Copiii au spus că au fost afectați atunci când persoane din mediul lor au aflat de rolul pe care îl aveau în cadrul procedurii, de situația familiei lor sau de hotărârile instanței. Uneori, copiii au declarat, de asemenea, că s-au confruntat cu agresivitate sau au fost stigmatizați de colegi sau de comunitatea locală, din cauza informațiilor divulgate de profesori, părinți, rude, specialiști sau de mass-media.

Cu toate acestea, la fel ca în cazul experiențelor relatate de specialiști, puțini copii au afirmat că li s-a încălcat securitatea datelor cu caracter personal

din cauza mass-mediei, care a publicat informații cu privire la cazurile judiciare în care erau implicați. Unii copii au declarat că părinții lor au apărut în emisiuni televizate, făcând publice detalii referitoare la cazurile lor, care țineau de abuzul sexual. De asemenea, copiii au menționat cazuri în care mass-media a făcut publice anumite informații și a dezvăluit identitățile copiilor fără acordul lor. Unii copii au sugerat însă și că publicitatea mass-mediei și o mai bună cunoaștere a cazurilor în rândul publicului poate avea un efect pozitiv asupra experiențelor copiilor, măbind gradul de conștientizare în cadrul comunității.

Opinia FRA 24

Statele membre ale UE și, după caz, UE trebuie să se asigure că există o legislație și măsuri corespunzătoare care să protejeze identitatea și viața privată a copiilor implicați în acțiuni în justiție – de exemplu, prin nepermiterea accesului publicului în sala de judecată sau prin folosirea de conexiuni video în direct sau de mărturii înregistrate în prealabil în cadrul audierilor. Trebuie luate măsuri pentru a se asigura că datele cu caracter personal ale copilului rămân strict confidențiale și nu sunt divulgate mass-mediei și publicului larg. Înregistrările trebuie păstrate într-un loc sigur, iar identitățile copiilor trebuie protejate în mediul virtual, în toate domeniile dreptului și indiferent de rolul copilului în cadrul procedurii. În plus, accesul la datele cu caracter personal și transferul acestor date ar trebui să aibă loc numai când este absolut necesar, avându-se mereu în vedere interesele superioare ale copilului și opiniile lui.

Dreptul de a nu fi discriminat

Directiva privind drepturile victimelor prevede că drepturile victimelor se aplică într-un mod nediscriminatoriu, precum și că victimele sunt recunoscute și tratate într-o „manieră individualizată”, în toate contactele cu serviciile de sprijinire a victimelor sau cu autoritățile competente în procedurile penale. Specialiștii intervievați au demonstrat diferite niveluri de conștientizare și de înțelegere a nevoii de a le oferi copiilor servicii specializate, care să ia în considerare originea etnică sau naționalitatea, sexul, precum și eventuale dizabilități, printre altele. În unele state membre studiate, specialiștii au acordat mai multă atenție discriminării față de copiii romi implicați în proceduri judiciare, în vreme ce alții s-au concentrat pe copiii cu dizabilități, pe copiii străini sau pe victimele internaționale ale traficului de persoane. Specialiștii și-au exprimat preocuparea cu privire la faptul că lipsa

lor de expertiză face ca serviciile oferite să fie mai puțin accesibile pentru unele grupuri. În unele state membre, au fost identificate mai multe inițiative pozitive. De exemplu, în Regatul Unit acestea sunt: traducerea materialelor informative adaptate copilului în diverse limbi, apelarea la ofițeri de poliție femei pentru a le interoga pe fetele care sunt victime ale abuzului sexual și punerea la dispoziție de interpreți, inclusiv pentru limbajul semnelor, precum și furnizarea de ghiduri pentru procurori cu privire la interogarea persoanelor cu retard mental.

Copiii nu au pus accent pe aspectul discriminării. În schimb, mulți au declarat că au fost tratați corect și cu respect. Mai mult, numeroși copii au spus că au simțit o „discriminare pozitivă” și că au fost tratați mai bine datorită faptului că erau copii. Cu toate acestea, în cazurile în care a fost semnalată discriminarea la scară largă, aceasta se referea la vârstă. Copiii care s-au plâns că au fost tratați incorect din cauza vârstei lor erau implicați, în marea majoritate, în proceduri civile.

„Am realizat că, atunci când crești, alegerilor tale li se acordă puțin mai multă importanță, și asta e ceva ce am regretat; pentru un copil care are 5, 10 sau 15 ani, alegerile sale sunt la fel de importante.” [Franța, fată, 17 ani (audiată între vârstele de 6 și 17 ani), parte, îngrijire părintească necorespunzătoare]

Un punct critic de cotitură este în jurul vârstei de 14 ani. Copiii până în 14 ani au declarat că au fost tratați diferit din cauza vârstei; aceștia consideră că specialiștii nu i-au luat destul de în serios și nu au ținut cont de declarațiile, opiniile, dorințele sau sentimentele lor. Aceștia au constatat că adulții au un acces mai bun la justiție și pot participa mai liber în cadrul proceselor deoarece își pot exprima mai bine opiniile. Unii copii au întărit această afirmație comparând participarea lor atunci când erau mai mici cu experiența avută când au mai crescut și au conchis că participarea lor s-a îmbunătățit odată cu înaintarea în vârstă deoarece au putut să-și exprime mai bine sentimentele, iar specialiștii i-au ascultat mai mult. Mulți copii, inclusiv cei de peste 14 ani, s-au plâns însă că specialiștii îi tratau fie ca pe adulți, fie ca pe copii, fără a ține cont de nivelul lor de maturitate. Un număr mai mic de copii au afirmat că au fost discriminați pe baza originii sociale, pe bază de sex, pe baza rolului lor din cadrul procedurii sau a originii etnice. De exemplu, copiii romi au declarat că au fost tratați incorect în Spania și în Bulgaria, afirmații similare fiind făcute, de asemenea, de copii din Estonia vorbitori de limba rusă, precum și de copii francezi de rase sau etnii nemajoritare.

Intervievator: „Mai era cineva acolo care vorbea limba ta?”

Copil: „Nu, nu mai era nimeni. Erau bulgari.” (Bulgaria, băiat, 14 ani, martor, caz de omor)

Opinia FRA 25

Statele membre și, după caz, UE ar trebui să se asigure că garanțiile procedurale includ măsuri nediscriminatorii și că serviciile sunt adaptate la nevoile specifice și vulnerabilitățile copiilor. Este necesar ca informațiile să fie comunicate într-o limbă pe care copiii o înțeleg, adaptată, de exemplu, limbii lor materne sau barierelor de limbaj întâmpinate de copiii cu dizabilități. Ar trebui ca specialiștii să primească suficient sprijin, îndrumare și formare pentru a răspunde diferitelor nevoi ale copiilor sau, în cazul în care acest lucru nu este posibil, aceștia ar trebui să îi îndrume pe copii către servicii specializate.

Opinia FRA 26

Statele membre ale UE ar trebui să acorde o atenție sporită facilitării accesului la justiție și furnizării de asistență judiciară, de reprezentare legală și de sprijin necesare pentru copiii aflați în situații deosebit de vulnerabile, ținând seama, de asemenea, de eventualele nevoi de interpretare și de traducere sau de obstacolele legate de dizabilități fizice sau de altă natură. Ar trebui depuse eforturi în vederea facilitării accesului la justiție pentru copiii aflați în situații deosebit de vulnerabile, de exemplu copiii care trăiesc în sărăcie, copiii romi și refugiați, copiii solicitanți de azil sau copiii de migranți separați de familiile lor, și să se acorde, de asemenea, o atenție deosebită copiilor victime ale discriminării, cum ar fi victimele infracțiunilor motivate de ură. Ar trebui ca tuturor copiilor să le fie puse la dispoziție date referitoare la accesul copiilor la justiție, defalcate pe grupe.

Principiul intereselor superioare ale copilului

Atât în Carta drepturilor fundamentale a UE, cât și în legislația secundară a UE, interesele superioare ale copilului sunt identificate ca un considerent primordial, iar conceptul este integrat în cadrele normative ale majorității statelor membre ale UE. Cu toate acestea, majoritatea respondenților din numeroase țări l-au perceput ca pe un termen vag și complicat, interpretabil. Aceștia au indicat, de asemenea, că nu există instrumentele necesare pentru identificarea, evaluarea și raportarea modului în care ar putea fi respectate interesele superioare ale copilului.

Copiii intervievați au părut să aibă dificultăți în a înțelege conceptul intereselor superioare; unii au putut să discute despre acest subiect abia după ce li s-a

explicat. Jumătate dintre copii, atât în procedurile penale, cât și în procedurile civile, au declarat că li s-au îndeplinite interesele superioare. Prin aceasta, se refereau, în general, la faptul că hotărârea a corespuns așteptărilor lor sau că au perceput procedurile judiciare ca fiind, în general, corecte, clare și adaptate nevoilor lor. În procedurile penale, aceasta a însemnat, în mare, că acuzații au primit pedepse cu închisoarea; că sentințele nu au fost foarte blânde; și că respectivii copii nu au avut sentimentul că drepturile acuzatului sau ale copilului acuzat au avut prioritate față de ale lor. În procedurile civile, printre elementele considerate de copii ca fiind în defavoarea intereselor lor superioare s-au numărat cât de mult cântăresc drepturile părinților în cazuri de custodie, precum și sentimentul de a nu fi ascultați de specialiști în ceea ce privește asistența maternală sau măsurile de plasament instituțional. Copiii implicați în cazuri de plasare a copilului au indicat că rezultatele au fost în favoarea intereselor lor superioare atunci când nu au fost separați de părinți. Cu toate acestea, în cele din urmă cazuri, copiii au recunoscut că, atunci când specialiștii le explică deciziile și motivele pentru care acestea le satisfac interesele superioare, percepțiile lor se pot schimba și pot fi de acord cu faptul că le-au fost respectate interesele superioare.

Intervievator: „Decizia luată de Curte cu privire la unde să stai, cu cine să locuiești a fost luată în favoarea intereselor tale superioare?”

Copil: „Da, pentru că, uneori, copiii vor să se întorcă acasă, dar nu pot, pentru că părinții lor beau, bat copiii. În cazul acesta, este mai bine pentru ei să stea la un centru, pentru că acolo nimeni nu bea și nu-i bate.” (Polonia, băiat, 11 ani, parte, caz de măsură de plasare instituțională)

Opinia FRA 27

Pentru a asigura interesele superioare ale copilului, statele membre ale UE și, după caz, UE trebuie să asigure criterii clare în legislație pentru identificarea și evaluarea intereselor superioare ale copiilor, luând în considerare opiniile lor, precum și identitatea, protecția, siguranța lor și orice situații de vulnerabilitate. Principiul intereselor superioare trebuie pus în aplicare la scară largă. Determinarea intereselor superioare ale copilului trebuie să implice un proces multidisciplinar. Ar trebui, de asemenea, ca dispozițiile legale să solicite rapoarte cu privire la modul în care au fost evaluate interesele superioare ale unui copil. Ar trebui elaborate norme, ghiduri și protocoale pentru evaluare. Specialiștii ar trebui să se asigure că s-a înțeles conceptul de interese superioare de către copil, în special când i se explică procesul și rezultatele procedurii.

Formarea specialiștilor

Nevoia de a oferi formare funcționarilor care lucrează cu victime sau cu potențiale victime este prevăzută în legislația penală secundară a UE. Directiva privind drepturile victimelor extinde nevoia de formare la diverse grupuri de practicieni, inclusiv funcționari de poliție, membri ai profesiei juridice și servicii de sprijinire a victimelor, pentru a le permite practicienilor să recunoască victimele și să le trateze într-un mod respectuos, profesionist și nediscriminatoriu.

Studiile arată că specialiștilor din toate domeniile sistemului de justiție pentru copii le lipsește gradul corespunzător de specializare și de formare, necesar pentru a lucra cu copiii. Se consideră că membrii profesiei juridice ar avea de câștigat de pe urma unor programe de formare privind modul în care trebuie să interacționeze cu copiii, iar asistenții sociali ar trebui instruiți în domeniul legislației legate de copii. Specialiștii consideră că formarea are o disponibilitate limitată și este, în mare parte, disponibilă în funcție de voința fiecăruia. Mai mult, constrângerile de timp și lipsa resurselor împiedică, de regulă, participarea consecventă în cadrul programelor de formare. Bugetele alocate formării au fost reduse și, în multe cazuri, participarea este condiționată de gratuitatea programului.

Chiar dacă există alte garanții, lipsa specializării și a formării specialiștilor care lucrează cu copiii duce adesea la practici defectuoase și poate cauza copiilor daune emoționale și fizice. De asemenea, această lipsă afectează modul în care sunt cântărite drepturile copiilor pe parcursul procedurilor. Respondenții evaluează mult mai pozitiv comportamentul față de copii al specialiștilor, atunci când aceștia au urmat o formare orientată. De exemplu, asistenții sociali au considerat că polițiștii din Finlanda care au trecut printr-o formare obligatorie cu privire la audierea copiilor s-au dovedit extrem de competenți când au interogat copii. Specialiștii au indicat, de asemenea, că formarea poate să le consolideze abilitățile și cunoștințele în materie de tehnici deja existente. În mod asemănător, copiii îi evaluează mai pozitiv pe specialiștii aparținând unor grupuri care beneficiază de o formare mai sistematică. De exemplu, copiii îi evaluează mai pozitiv pe asistenții sociali, care este mai probabil să posede formarea profesională și experiența adecvată, decât pe membrii profesiei juridice, cărora le lipsește adesea experiența în ceea ce privește lucrul cu copiii.

În general, ar trebui ca specialiștii să fie formați pentru a fi receptivi la nevoile copiilor, precum și pentru a le înțelege sentimentele și dorințele. Ar trebui ca specialiștii să faciliteze și să permită copiilor să facă alegeri în cunoștință de cauză între garanțiile procedurale disponibile.

Opinia FRA 28

Statele membre ale UE ar trebui să se asigure că toți specialiștii care intră în contact cu copii urmează cursuri de formare cu privire la drepturile copilului, la comunicarea și limbajul verbal și nonverbal adaptate copilului, la dezvoltarea copilului și la legislația în materie penală și civilă privind drepturile copilului. Ar trebui ca specialiștii să fie formați în vederea identificării diverselor nevoi ale copiilor din diferite grupe de vârstă, pentru a putea să răspundă acestor nevoi și să comunice în mod corespunzător cu copiii. Ar trebui să se promoveze formarea generală și specializată pentru judecători și procurori. Ar trebui ca formarea să fie obligatorie pentru lucrătorii din prima linie, cum ar fi polițiștii și personalul instanțelor de judecată. Ar trebui elaborate module de formare specifice, vizând diferiți specialiști, în raport cu funcția lor.

Opinia FRA 29

Statele membre ale UE ar trebui să se asigure că doar specialiștii formați desfășoară audierile copiilor și că formarea în ceea ce privește audierea copiilor este obligatorie și continuă în ceea ce îi privește pe specialiști. Aceasta implică sporirea oportunităților de formare, un număr crescut de specialiști cu formare în ceea ce privește audierea copiilor, precum și prezența de specialiști calificați și formați în cadrul audierilor. Specialiștii care îi audiază pe copii trebuie să fie formați în mod specific în ceea ce privește tehnicile adecvate de interogare, ghidurile existente cu privire la audierea copiilor, precum și în ceea ce privește temeiul juridic relevant.

Opinia FRA 30

Statele membre ale UE ar trebui să se asigure că toți specialiștii care intră în contact cu copiii au primit formare cu privire la modalitatea de a informa copiii în mod corespunzător, în ceea ce privește atât conținutul, cât și forma, precum și cu privire la explicarea tuturor elementelor procedurilor într-un mod adaptat copilului și la verificarea înțelegerii de către aceștia. Aceasta ar trebui, de asemenea, să le permită copiilor să ia decizii în cunoștință de cauză cu privire la implicarea lor în procedurile judiciare.

Opinia FRA 31

Ar trebui ca statele membre ale UE să se asigure că organizarea cursurilor de formare are loc la nivel național, astfel încât să ofere șanse egale la instruire tuturor specialiștilor și să evite tratamentul inegal al copiilor în funcție de locul unde trăiesc. Cursurile de formare ar trebui să fie însoțite de activități de supervizare și de schimburi multidisciplinare de practici în rândul specialiștilor. Acestea ar trebui să se îmbine cu stimulentele oferite de UE pentru ca statele membre să organizeze cursuri de formare a specialiștilor și cu încurajarea schimbului de practici promițătoare între statele membre și în interiorul aceluiași stat membru, precum și cu crearea de module de formare la nivelul UE.

Cooperarea multidisciplinară

Specialiștii susțin că, pentru a se asigura justiția în interesul copilului, este esențial ca diverșii specialiști implicați să își coordoneze eforturile și să coopereze pe parcursul tuturor etapelor procedurilor. Atunci când specialiștii cooperează la un caz, aceștia evaluează copiii ca fiind mai bine pregătiți, informați și sprijiniți, ceea ce înseamnă că participarea copiilor este facilitată, iar protecția lor este mai bine asigurată.

Respondenții sunt de opinie că mecanismele de coordonare necesare între specialiști lasă de dorit. Aceasta are drept rezultat tergiversarea procedurilor și lipsa armonizării între practici. Opinia generală este că elaborarea de proceduri operaționale ar putea îmbunătăți coordonarea. În această privință, specialiștii au evaluat pozitiv practici precum folosirea de tutori în tandem în Finlanda și în Regatul Unit; de unități medicale multidisciplinare specializate în Croația, Franța și Spania; și de modele formale de cooperare multidisciplinară, cum ar fi modelul München din Germania.

Răspunsurile copiilor confirmă recomandările specialiștilor cu privire la promovarea coordonării pentru a reduce posibilele efecte negative asupra copiilor, cum ar fi repetarea audierilor și lipsa de garanții procedurale și de informații.

Opinia FRA 32

Statele membre ale UE și, după caz, UE ar trebui să se asigure că asociațiile profesionale și alți actori relevanți promovează cooperarea instituțională și o abordare multidisciplinară. Procedurile standard de operare între specialiști ar trebui, de asemenea, să fie promovate în vederea stimulării cooperării.

Disponibilitatea resurselor

Specialiștii au observat în repetate rânduri că resursele umane și financiare alocate sunt insuficiente. Judecătorii și asistenții sociali se confruntă cu un volum mare de lucru și nu au suficient personal. Resursele alocate nu corespund numărului de cazuri sau nevoilor copiilor implicați în proceduri. Inclusiv în statele care au cadre legislative naționale considerate a fi solide, măsurile de austeritate sunt considerate ca având potențialul de a afecta punerea lor în aplicare sau măsurile care se află la baza bunelor practici existente. Nevoia de resurse adecvate, precum și lipsa acestora este subliniată de numărul mic de copii care declară că au primit materiale

informative adaptate lor sau care au fost audiați în locații de audiere adaptate pentru copii. Importanța unui comportament din partea specialiștilor care să fie adaptat necesităților copilului, în vederea asigurării unor proceduri care funcționează în favoarea copilului, nu trebuie subestimată.

Opinia FRA 33

Statele membre ale UE și, după caz, UE ar trebui să se asigure că sunt instituite resurse corespunzătoare pentru a răspunde nevoilor copiilor în toate tipurile de proceduri judiciare, în ceea ce privește atât conținutul, cât și timpul. Este necesar ca resursele umane și financiare să fie alocate în mod corespunzător, astfel încât locurile unde au loc interogatoriile să fie dotate cu echipament de înregistrare funcțional, iar orientările și protocoalele, precum și materialele informative adaptate copilului să fie elaborate și difuzate. Costurile implicate pot fi reduse prin schimburi regionale de materiale elaborate sau prin utilizarea multiplă a locațiilor de audiere de către diferiți actori. Ar trebui furnizate mai multe resurse financiare pentru a pune la dispoziție servicii de sprijin și pentru a promova atât formarea cu o abordare multidisciplinară, cât și coordonarea între specialiști.

În jur de 2,5 milioane de copii iau parte la proceduri judiciare pe teritoriul Uniunii Europene (UE) în fiecare an, ca urmare a divorțului părinților sau în calitate de victime sau de martori ai unor infracțiuni. Deși participarea efectivă a acestora la astfel de proceduri este vitală pentru îmbunătățirea funcționării sistemului de justiție, modul în care sunt tratați copiii în cadrul sistemelor de justiție rămâne un motiv de preocupare. Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA) a investigat măsura în care sunt respectate în practică drepturile copiilor de a fi ascultați, informați, protejați și de a nu fi discriminați. Investigația a inclus interviuri extensive atât cu specialiștii, cât și cu copiii implicați în proceduri judiciare. Primul raport a prezentat opiniile specialiștilor. Prezentul raport se concentrează pe perspectivele copiilor, prezentând punctele lor de vedere cu privire la factorii care împiedică participarea lor deplină, precum și cu privire la eforturile care îi pot sprijini să depășească astfel de bariere. La fel ca primul raport, acesta subliniază faptul că mai este un drum lung de parcurs pentru ca justiția să funcționeze într-adevăr în interesul copilului pe întregul cuprins al UE.

Informații suplimentare:

Pentru a accesa raportul complet cu privire la *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States* (Justiția în interesul copilului – perspectivele și experiențele copiilor implicați în procedurile judiciare în calitate de victime, martori sau părți în nouă state membre ale UE) – vezi: <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/child-friendly-justice-childrens-view>

Alte publicații relevante ale FRA includ:

- FRA (2015), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children’s participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States* (Justiția în interesul copilului – perspectivele și experiențele specialiștilor privind participarea copiilor la procedurile judiciare civile și penale în 10 state membre ale UE), Luxemburg, Oficiul pentru Publicații, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-professionals-childrens>, și rezumatul său, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-professionals-summary> (disponibil în 24 de limbi)
- FRA-CEDO (2016), *Manual de drept european privind drepturile copilului*, Luxemburg, Oficiul pentru Publicații, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/handbook-european-law-child-rights> (disponibil în 22 de limbi)
- FRA (2015), *Victimele criminalității în Uniunea Europeană: dimensiunea și natura sprijinului acordat victimelor*, Luxemburg, Oficiul pentru Publicații, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/victims-crime-eu-extent-and-nature-support-victims>
- FRA (2015), *Violence against children with disabilities: legislation, policies and programmes in the EU* (Violența împotriva copiilor cu handicap: legislație, politici și programe în Uniunea Europeană), Luxemburg, Oficiul pentru Publicații, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/children-disabilities-violence>, și rezumatul său, <http://fra.europa.eu/en/violence-children-disabilities-eu-summary> (disponibil în 24 de limbi)
- FRA (2014), *Serviciile de tutelă destinate copiilor lipsiți de îngrijire părintească – Manual de consolidare a sistemelor de tutelă pentru a răspunde nevoilor specifice ale copiilor care sunt victime ale traficului de persoane*, Luxemburg, Oficiul pentru Publicații, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/guardianship-children-deprived-parental-care-handbook-reinforce-guardianship> (disponibil în 23 de limbi)
- FRA (2013), *Child rights indicators in the field of family justice* (Indicatorii privind drepturile copilului în domeniul justiției familiale), document de bază, <http://fra.europa.eu/sites/default/files/child-friendly-justice-indicators-v1-0.pdf>

Pentru o imagine de ansamblu asupra activităților desfășurate de FRA cu privire la drepturile copilului, a se vedea: <http://fra.europa.eu/en/theme/rights-child>.

Oficiul pentru Publicații

© Agenția pentru Drepturi Fundamentale
a Uniunii Europene, 2017
Ilustrații: © FRA

FRA – AGENȚIA PENTRU DREPTURI FUNDAMENTALE A UNIUNII EUROPENE

Schwarzenbergplatz 11, 1040 Wien – Österreich
Tel.: +43158030-0 – Fax: +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Print: ISBN 978-92-9491-450-7, doi:10.2811/2850
PDF: ISBN 978-92-9491-485-9, doi:10.2811/514916